Література

1. *Албул Г. А.* Система діагностики банкрутства промислового підприємства Теорія і практика перебудови економіки. — Черкаси, 2001.

2. *Алексеев В., Скаредов Т.* Проблемы сохранения имущества должника в процессе банкротства // Право и экономика. — № 10. —1999. — С. 60—63.

3. *Ансофф И.* Стратегическое управление. — М.: Экономика, 1989.

4. *Болотов С. П.* Разработка стратегии предприятия: Учебное пособие / Сыктывкарский ун-т. — Сыктывкар, 1994. — 153 с.

5. *Возіянова Н.* Державне регулювання попередження банкрутства та облік неплатоспроможних підприємств в умовах чинного законодавства Торгівля і ринок України. — Донецьк, 1999. — Вип.9. — Т. 1. — С. 52—56.

6. *Денисова И.П.* Управление издержками и ценообразование. — М.: ООО «Эксперт-бюро-М», 1997. — 64 с.

7. *Гусев Ю.В.* Стратегия развития предприятий. — СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1992. — 160 с.

8. *Манаров А.А.* Процедура банкротства в вопросах и ответах. — Алматы: Билим, 2002. — 381 с.

Статтю подано до редакції 22.03.12 р.

УДК 167.1.65.016.1(477)

М. О. Тонюк, канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті висвітлено основні проблеми розвитку малого бізнесу в Україні на сучасному етапі господарювання. Досліджено вплив нового Податкового Кодексу на діяльність малих підприємств. Проаналізовано основні показники, що характеризують діяльність малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, малі підприємства, новий Податковий Кодекс.

Аннотация. В статье освещены основные проблемы развития малого бизнеса в Украине на современном этапе ведения хозяйства. Исследовано влияние нового Налогового Кодекса на деятель-

© М. О. Тонюк, 2012

ность малых предприятий. Проанализировано основные показатели, что характеризируют деятельность малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, малые предприятия, новый Налоговый кодекс.

Annotation. In the article the main problems of small-scale business development in Ukraine at the present stage of management are examined. The influence of the new Tax Code for the activities of small enterprises. Basic indicators of the activities of small-scale businesses are analyzed.

Key words: small-scale business, small-scale enterprises, new Tax Code.

Постановка проблеми. Мале підприємництво є засобом існування та стимулом самовдосконалення для мільйонів людей як в Україні, так і в цілому світі. Позитивним є те, що малі та середні підприємства є передумовою сталого економічного зростання, створення нових робочих місць, зміцнення економіки регіонів. У той же час одним із найбільш негативних чинників впливу на розвиток малого підприємництва є податковий тягар. Це призводить до таких негативних наслідків, як спад ділової активності суб'єктів господарювання, відтік національного капіталу за кордон, тінізація економіки.

З огляду на це удосконалення системи оподаткування малих підприємств України в сучасних умовах є дуже важливою проблемою. Її вирішення суттєво вплине на поповнення державного бюджету, подальший розвиток підприємництва, інвестування у розвиток галузей національної економіки та соціальний захист населення. Недоліки у податковій системі призводять до негативних наслідків в економіці країни, зокрема до тінізації економічної діяльності.

Для того, щоб вирішити вказану проблему, в даній роботі буде проаналізовано основні показники розвитку малих підприємств до і після впровадження нового Податкового Кодексу. А також буде розглянуто головні напрямки розвитку малого бізнесу в Україні.

Аналіз останніх джерел і публікацій. В Україні дослідження таких питань зародилось лише з початком ринкових перетворень і відповідним формуванням законодавчої бази для здійснення підприємницької діяльності. Проблеми в цій галузі висвітлено у працях Ю. Авксентьєва, В. Білика, О. Благодарного, З. Варналія, Л. Воротіної, В. Воротіна, Л. Дмитриченко, В. Карсекіна, О. Ква-

совського, Ю. Клочка, І. Копченка, О. Кужель, Л. Мартинюка, В. Миски, О. Невєлєва, О. Подзерея, О. Попова, В. Сизоненка, І. Слободянюка, О. Титаренка, Т. Черняка та ін.

Багато закордонних економістів (М. Вебер, В. Зомбарт, Д. Кейнс, П. Самуельсон, Ф. Хайєк, Й. Шумпетер та ін.) досліджували теоретичні та методологічні питання, присвячені чинникам, що впливають на розвиток підприємництва. Серед російських дослідників цих проблем найпопулярнішими є праці В. Афанасьєва, А. Блінова, В. Мінєєва, П. М'ягкова, В. Радаєва, В. Савченка, О. Фесенка, О. Черноуцана, Ф. Шахмалова, О. Шулуса та ін.

У працях вказаних авторів піднімаються питання щодо труднощів становлення малого бізнесу, як наслідок того, що в теоретичному і практичному плані залишаються до кінця не вирішеними проблеми наукового та методичного забезпечення послідовної та стабільної податкової політики стосовно цієї категорії платників, застосування системи засобів податкового стимулювання розвитку малого підприємництва, удосконалення альтернативних систем оподаткування малих підприємств, організації планування податкових наслідків здійснення підприємницької діяльності.

Мета статті. Висвітлити основні проблеми малого бізнесу, що потребують першочергового вирішення на рівні державних програм, а також дослідити вплив нового Податкового Кодексу на господарську діяльність малих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мале підприємництво як невід'ємна частина сучасного ринкового господарства, надає економіці певну гнучкість, мобілізує виробничі і фінансові ресурси населення, стимулює інноваційну діяльність та слугує серйозним чинником вирішення соціальних завдань. Проте, в Україні на розвиток малого підприємства негативно впливають проблеми недосконалої, нестабільної та обтяжливої системи оподаткування. У сталій ринковій економіці частка продукції малих і середніх підприємств у ВВП ринкових країн становить: Великобританії — 50—54 %, Німеччини — 50—53 %, Італії — 57—60 %, Франції — 55—62 %, США — 50—52 %, Японії — 52—55 %, України — 10—15 % [2, с. 178]. Ефективність діяльності підприємств малого бізнесу залежить, в першу чергу, від прибутку, який вони можуть отримати від своєї діяльності. Тому постає дуже важлива проблема максимізації отриманих валових доходів при мінімізації валових витрат. У цьому випадку

мінімізації валових витрат. У цьому випадку особливе значення належить структурі витрат, однією з частин яких є податкові платежі, які фізичні та юридичні особи повинні сплачувати до державного та місцевого бюджетів.

Як відомо 01.01.2011 р. був прийнятий новий Податковий Кодекс України із численними змінами та доповненнями. На вивчення даного документу було виділено 3 місяці, протягом яких ще були чинними попередні нормативи. Саме тому вважаємо, що де-факто новий Податковий Кодекс набув чинності з 01.04.2011. Основна наша увага була зосереджена на умовах проведення спрощеної системи оподаткування та, безпосередньо, на наслідках, що відчує на собі малий бізнес від її застосування [4, с. 266]. Це, насамперед, пов'язано з прогнозованими змінами у податках для осіб, які сплачують їх за спрощеною системою. Переваги такої системи очевидні. По-перше, функціонування спрощеної системи дає змогу знизити корупційний чинник, впливу якого повною мірою зазнають підприємства-платники податків за загальною системою оподаткування. По-друге, спрощення податкового адміністрування стимулює розвиток саме малого бізнесу, для якого ведення бухгалтерського обліку у повній формі є вкрай витратним та недоцільним, а у деяких видах діяльності просто неможливим. А ці фактори, у свою чергу, сприяють збільшенню кількості зайнятого населення. По-третє, наявність істотного прошарку дрібних підприємців створює висококонкурентне середовище для ведення більшості видів економічної діяльності, значно впливає на соціальне становище, створюючи середній клас, і забезпечує виробництво дешевших товарів і послуг.

Отже, аналізуючи спрощену систему оподаткування в контексті діючих інструментів податкового регулювання доцільно відзначити, що реальні податкові пільги та податкове стимулювання є одними з найважливіших чинників зниження податкового навантаження та засобами пристосування податкової системи України до об'єктивних умов соціально-економічного розвитку.

Проте, існує і ряд суттєвих недоліків. Зокрема, спрощена система оподаткування фактично нівелює економічну сутність прибутковості бізнесу, оскільки об'єктом оподаткування є виручка від реалізації. Враховуючи те, що відбувається постійний ріст вартості сировини, матеріалів, комплектуючих, енергоно-

сіїв тощо, виручка природно зростатиме, а при насиченому ринку, прибуток зменшиться. Оскільки для великих підприємств об'єктом оподаткування є прибуток, а для малих — виторг, то в першу чергу, труднощі виникають саме у малих підприємств.

Податковий кодекс України, тимчасово залишивши в дії спрощену систему оподаткування, зберіг існуючі види діяльності, які могли здійснювати суб'єкти підприємницької діяльності, а також старий розмір єдиного податку — від 20 до 200 грн. Проте суттєвий негатив для малих підприємців закладено в забороні великому бізнесу вносити до валових витрат витрати на купівлю товарів чи послуг, отриманих від підприємців, що працюють за спрощеною системою оподаткування [2, с.178].

Тобто, з одного боку, Кодекс не забороняє співробітництво великого бізнесу зі «спрощенцями», але з іншого, неможливість перенести оплату їхньої праці на валові витрати робить таку співпрацю невигідною. Проте, такі нововведення не вирішують проблеми загалом, а через недосконаліть існуючої спрощеної системи оподаткування негативні наслідки є і у бізнесу, і у держави. Ці наслідки полягають у:

- фактичному зниженні реальних обсягів обороту товарів і послуг, що дають право малим підприємцям на застосування спрощеної системи оподаткування. За 12 років дії спрощеної системи оподаткування індекс споживчих цін зріс у 5,5 разу, мінімальна заробітна плата — у 20 разів. Висока інфляція за цей період знизила реальний допустимий показник більш, ніж у п'ять разів;
- низькій фіскальній ефективності. Через інфляцію та мінімізацію оподаткування знижуються і реальні доходи бюджету від справляння єдиного податку, що за весь період зріс на 20 грн (з 180 до 200 грн).

Для того, щоб прослідкувати тенденцію впливу нового Податкового Кодексу на реалії ведення господарської діяльності малими підприємствами, варто звернути увагу на статистичні дані. Відповідно до даних, опублікованих Державною службою статистики, було проведено аналіз основних показників розвитку сектору малого бізнесу в Україні. Також, оперуючи, безпосередньо, отриманими результатами аналізу проведено паралелі між показниками та зроблені відповідні висновки. Дані щодо показників розвитку малих підприємств наведено у табл. 1 [6].

Таблиця 1

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

	Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	Кількість зайнятих працівників (штатні, позаштатні та неоплачувані працівники), тис. осіб	Кількість найманих працівників (штатні та позаштатні працівники), тис. осіб	Частка найманих працівників на малих підприємствах до їх загальної кількості, %	Частка обсягу реалізованої продукції малих підприємств до загального обсягу реалізації, %	Частка підприємств, що одержали збитки, до загальної кількості малих підприємств, %
2000	44	1730,4	1709,8	15,1	8,1	36,6
2001	48	1818,7	1807,6	17,1	7,1	38,1
2002	53	1932,1	1918,5	18,9	6,7	38,2
2003	57	2052,2	2034,2	20,9	6,6	37,1
2004	60	1978,8	1928	20,2	5,3	35,5
2005	63	1890,4	1834,2	19,6	5,5	35,2
2006	72	2232,3	2158,5	23,5	18,8	33,7
2007	76	2231,5	2154,3	23,7	18,1	32,8
2008	72	2237,4	2156,8	24,3	16,3	37,3
2009	75	2152	2067,8	25,3	16,7	39,9
2010	63	2073,6	1992,5	25,5	14,2	41,4

Як бачимо, кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення у 2010 році порівняно з 2000 роком зросла на 43,18 %, кількість зайнятих працівників на малих підприємствах — на 19,89 %, кількість найманих працівників — на 16,53 %. При цьому частка найманих працівників на малих підприємствах до їх загальної кількості збільшилась у 1,69 разу, а частка обсягу реалізованої продукції малих підприємств до загального обсягу реалізації — у 1,75 разу. Це, безумовно, є позитивною тенденцією і свідчить про розвиток сектору малого бізнесу в Україні. Проте, тривожним сигналом є зростання частки збиткових під-

приємств у загальній кількості малих підприємств у 1,13 разу у 2010 році порівняно з 2000 роком. У 2010 році діяльність 41,4 % малих підприємств була збитковою, що свідчить про неефективність господарської діяльності, недостатню державну підтримку малих підприємств.

Доцільно проаналізувати тенденції розвитку малого бізнесу в Україні у 2010 році порівняно з 2008 кризовим роком. Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення скоротилась на 12,5 %, кількість зайнятих працівників — на 7,32 %, кількість найманих працівників — на 7,62 %. Частка обсягу реалізованої продукції малих підприємств до загального обсягу реалізації також зменшилась із 16,3 % у 2008 році до 14,2 % у 2010 році (на 2,1 в.п.), а частка підприємств, що одержали збитки, до загальної кількості малих підприємств за вказаний період зросла на 4,1 в.п. Це свідчить про негативні тенденції у розвитку малого бізнесу в Україні. За період 2009—2010 рр. у секторі малого бізнесу не відбулося посткризового пожвавлення.

Розглянемо діяльність суб'єктів малого підприємництва за видами економічної діяльності у 2010 році. Дані щодо обсягу реалізованої продукції наведено у табл. 2 [6].

Таблиця 2

ОБСЯГ РЕАЛІЗОВАНОЇ ПРОДУКЦІЇ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА ВИДАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У 2010 РОЦІ

	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн	Часка у загальному обсязі, %
Усього	**714811,7**	**100,0**
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	25600,3	3,6
Промисловість	65124,8	9,1
Будівництво	36907,3	5,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	430812,3	60,3
— торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт	30854,3	7,2

Закінчення табл. 2

	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн	Часка у загальному обсязі, %
— оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	286051,7	66,4
— роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	113906,3	26,4
Діяльність готелів та ресторанів	8582,6	1,2
Діяльність транспорту та зв'язку	35793,1	5,0
Фінансова діяльність	9064	1,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг і надання послуг підприємцям	87852,6	12,3
Освіта	961,4	0,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2717,4	0,4
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	11035,5	1,5

Як бачимо, у 2010 році найбільший обсяг реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва спостерігався у сфері торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку — 60,3 % із загального обсягу, з яких 66,4 % припадало на оптову торгівлю і посередництво в оптовій торгівлі. Значний обсяг реалізованої продукції припадає на операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям — 12,3 %. Варто зазначити, що переважна активність малих підприємств у сфері торгівлі та посередницьких операцій є негативною тенденцією. Оскільки підприємництво є динамічним, активним елементом бізнесу, що являє собою самостійну, ризикову, ініціативну, систематичну господарську діяльність, то першочергову увагу необхідно приділяти стимулюванню активізації розвитку малих підприємств у промисловості, сільському госпо-

дарстві та в інших сферах, динамічний розвиток яких сприятиме поліпшенню загальної економічної ситуації в державі.

Повертаючись до сьогоденних реалій, варто зазначити, що після внесених змін до Податкового Кодексу, лише за грудень-січень кількість підприємців, які працюють за спрощеною системою оподаткування по Україні скоротилася на 20 % — це 500 тисяч чоловік. А всього роботи може втратити близько п'яти мільйонів чоловік — дрібні підприємці і члени їх сімей, а також працівники дрібних підприємств. Це ті люди, які самі створили місце роботи собі і мільйонам інших громадян.

Разом з тим, навіть серйозні недоліки спрощеної системи оподаткування не є, на нашу думку, аргументом для її ліквідації. Це буде неоптимальним рішенням через надзвичайно важливе соціальне значення для України. Крім цього, в сучасних ринкових умовах наявні вільні ніші, де лише малий бізнес може бути ефективним.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведеного дослідження були визначені основні проблеми малого бізнесу в Україні на сучасному етапі господарювання, що потребують першочергового розв'язання на рівні державних програм. До них відносимо наступні: надання достовірної інформації підприємцям про умови діяльності, забезпечення стабільності цих умов, формування зрозумілого і передбачуваного податкового законодавства, надання фінансово-кредитних преференцій малим підприємствам з боку держави. Проте, без законодавчого вирішення проблем корумпованості, тінізації економіки будь-які заходи підтримки малого бізнесу не будуть мати успіху ні в забезпеченні успішної діяльності малих підприємств, ні в процесі бюджетних надходжень, що є завданням подальших досліджень механізмів сприяння розвитку малого бізнесу.

Література

1. *Касич А.О.* Розвиток малого бізнесу в Україні, як: оподаткування, облік та аналіз діяльності // Наукові записки. Серія «Економіка» — 2011. — № 16. — С. 153—158.

2. *Ковальчук А. А*. Переваги та недоліки єдиного і фіксованого податків після прийняття податкового кодексу // Управління розвитком. — 2011. — № 8(105). — С. 177—180.

3. *Небава М. І.* Тенденції розвитку малого бізнесу в умовах нового податкового кодексу// Економіка та управління підприємствами. — 2011. — № 15 — С. 87—89.

4. *Червінська О.С.* Вибір оптимальної системи оподаткування для малих підприємств // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — № 21.10. — С. 265—270.

5. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. — http://www.dkrp.gov.ua

6. Державна служба статистики України. — http://www.ukrstat.gov.ua/

Статтю подано до редакції 17.03.12 р.

УДК 658.29

Г. Є. Ямненко, канд. екон. наук,
старший викладач кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто і проаналізовано фактори, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Запропоновано класифікацію резервів потенціалу підприємства, що дозволяє на основі системного підходу розробити механізм підвищення ефективності та конкурентоспроможності сучасного підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: резерви, підвищення конкурентоспроможності, потенціал підприємства, адаптація до ринкових умов.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены и проанализированы факторы, которые способствуют повышению конкурентоспособности предприятия. Предложена классификация резервов потенциала предприятия, позволяющая на основе системного подхода разработать механизм повышения эффективности и конкурентоспособности современного предприятия.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: резервы, повышение конкурентоспособности, потенциал предприятия, адаптация к рыночным условиям.

ABSTRACT. The article discusses and analyzes the factors that contribute to improving competitiveness. The proposed classification of reserves potential of the company, which allows on the basis of a

© Г. Є. Ямненко, 2012